

TK VA TCE LARNING HUQUQIY MAQOMI VA ULARNI HIMOYA QILISH USULLARI

Nodiraxon ABDURAXMONOVA

Toshkent davlat yuridik universiteti o'qituvchisi

nodira2112@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezis an'anaviy bilim (TK) va an'anaviy madaniy iboralar (TCE) larning huquqiy maqomi va uni intellektual mulk ob'ekti sifatida muhofaza qilish mavzusiga bag'ishlangan.

Hozirgi vaqtda turdosh huquqlar sub'ektlari tomonidan folklor ashyolaridan kengroq foydalanish tufayli TK va TCElarni muhofaza qilishning ahamiyati ortib bormoqda. Xonanda va boshqa ijrochilar tomonidan xalq qo'shiqlari va xalq amaliy san'atining og'zaki ijrochiligining boshqa namunalaridan foydalanish holatlari ko'payib bormoqda.

Aynan shuning uchun ham ushbu tezis TK va TCElarni noqonuniy tajovuzlardan himoya qilish va ularga huquqiy maqom berish usullariga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: TK, TCE, ijodiy ish, turdosh huquqlar

**FAIR AND EQUAL TREATMENT IN INVESTMENT
ACTIVITIES: ITS INTERACTION WITH MINIMUM
STANDARDS AND CUSTOMARY LAW STATUS**

Nodirakhan ABDURAKHMONOVA

Teacher of Tashkent State University of Law

nodira2112@gmail.com

Abstract: This thesis is devoted to the legal status of traditional knowledge (TK) and traditional cultural expressions (TCE) and its protection as an object of intellectual property.

Currently, the importance of protecting TK and TCEs is increasing due to the wider use of folklore objects by subjects of related rights. Singers and other performers are increasingly using folk songs and other examples of oral performance of folk art.

It is for this reason that this thesis is devoted to methods of protecting TK and TCEs from illegal encroachments and giving them legal status.

Keywords: TK, TCE, creative work, related rights

Insoniyat evolyutsiya jarayonida atrof-muhitni o'rgandi, tafakkur qildi, rivojlandi va shu jarayonda uning aqliy faoliyati natijalari paydo bo'ldi. Insoniyat jamiyatining shunday sohalari borki, ular faqat innovatsiya va intellektual ijodiy jarayondan iborat. Masalan, fan, adabiyot, san'at natijalari, shuningdek, ayrim mutafakkirlar sportni ham shu qatorga kiritadilar.

Amaldagi qonunchilikka ko'ra, intellektual faoliyat natijasi himoyaga ega bo'lishi uchun uni yaratuvchisi ma'lum bo'lishi kerak. Ammo shunday holatlar mavjudki, muallifni, ayniqsa, intellektual mulk huquqi paydo bo'lishidan ancha oldin yaratilgan intellektual faoliyat natijalarini tanib bo'lmaydi. Himoyadagi alohida qiyinchilik folklorni himoya qilish bilan bog'liq.

An'anaviy bilimlar – yaratilgan, shakllangan, avloddan-avlodga saqlanib kelayotgan, madaniy va diniy birlik ramzi hisoblangan bilim, nou-xau, ko'nikma va an'analardir. Ular, shuningdek, ekologiya, an'anaviy tibbiyot, astronavigatsiya, hunarmandchilik, etnoastronomiya, iqlim va boshqalar sohasidagi bilimlarni o'z ichiga olishi mumkin.

Ko'pgina hollarda TK mamlakat, jamiyat yoki millat doirasida odamdan odamga og'zaki ravishda o'tkaziladi. Ularning ayrim shakllari milliy urf-odatlar, ertaklar, rivoyatlar, xalq og'zaki ijodi, marosimlar, qo'shiq va qonunlar, shuningdek, tilshunoslik, qo'shiq, raqs, o'yin, mifologiya, tasviriy san'at va me'morchilikda an'anaviy madaniy ifodalar turkumiga kiradi.

An'anaviy madaniy iboralar (TCE), "folklor iboralari" deb nomlanuvchi, ular folklorning yakuniy ifodasini, ya'ni folklorning moddiy, yakuniy ifodasini o'z ichiga oladi. U turli marosimlar, chizmalar, hunarmandchilik, akupunktur va boshqalar kabi an'anaviy tibbiy muolajalarni o'z ichiga oladi.

TCE natijada folklordan, shu jumladan bilimlardan foydalanishning tugallangan moddiy shakli hisoblanadi. Bilim kabi, uning yakuniy ifodasi ham mahalliy xalqlarning o'ziga xosligi va merosining ifodasidir.

Yuqoridagi ikkala ob'ekt ham mahalliy xalqlar o'ziga xosligining bir qismi bo'lganligi sababli, ular har doim bu bilim va iboralarni kundalik hayotning bir qismi sifatida ishlatib kelgan odamlar bilan bog'langan.

Aynan shuning uchun ham ushbu ob'ektlar hozirgi kunga qadar intellektual mulk ob'ekti sifatida emas, balki madaniy ob'ektlar sifatida muhofaza qilinadi. Madaniy meros sifatida muhofaza qilish ushbu ob'ektlarga huquqiy maqom bermaydi yoki boshqalarning ulardan tijorat maqsadlarida foydalanishini yoki ularni noto'g'ri ko'rsatishini to'xtatmaydi.

Ko'pincha buzilishlar qo'shiqlar, she'rlar, raqslar va folklorning boshqa ob'ektlariga nisbatan sodir bo'ladi. Shu boisdan ham ko'pgina xalqlar, olimlar folklor ob'yektlariga huquqiy maqom berish, ularni o'ziga xos huquqiy himoya qilish tarafdori.

Xalqaro intellektual mulk huquqi instituti doirasida folklor obyektlariga rasmiy atama yoki maqom berilmagan bo'lsa-da, folklor ashyolari BMTning "Madaniy ifodalar xilma-xilligini muhofaza qilish va rag'batlantirish to'g'risida"gi konventsiyasida batafsil ko'rib chiqilgan va taxminan folklorni aynan nima deb hisoblash mumkinligi ro'yxati ishlab chiqilgan. Shuningdek, ularning ahamiyati va tarixiy qiymatiga alohida e'tibor qaratildi. Qolaversa, xalq og'zaki ijodining bu xalqlar taraqqiyotiga ijobiy hissasi borligi, shuning uchun ham ularni nohaq tajovuzlardan asrash zarurligi ta'kidlandi.

Yuqoridagi hujjat matni asosida "Nomoddiy madaniy meros"ga til, urf-odatlar va boshqalar bundan mustasno. xalqlar va hunarmandchilikning mohiyatini anglatuvchi bilim va ularning yakuniy ifodasi berildi.

Afsuski, mazkur hujjatda folklorni intellektual mulk obyekt sifatida muhofaza qilish nazarda tutilmagan. Ushbu hujjatda "himoya" deganda faqat ushbu ob'ektlarni ushbu xalqlarning madaniy merosi sifatida saqlash choralari

tushuniladi. Shuningdek, ushbu millatlarning rivojlanishidagi roliga asosiy e'tibor qaratildi.

nomoddiy madaniy merosning hayotiyiligini ta'minlash, jumladan, uni aniqlash, hujjatlashtirish, tadqiq etish, saqlash, muhofaza qilish, targ'ib qilish, rolini oshirish, asosan rasmiy va norasmiy ta'lim orqali yetkazish, shuningdek, turli jihatlarini jonlantirish choralarini ko'rish. shunday meros.

An'anaviy madaniy iboralarni muhofaza qilish sohasidagi yana bir hujjat – YuNESKOning 1989-yil 15-noyabrda qabul qilingan “Xalq og‘zaki og‘zaki ijodini asrab-avaylash bo‘yicha” tavsiyasi bo‘lib, unda “folklor” tushunchasi belgilab berilgan. Folklor deganda mahalliy xalqlarning mohiyatini va ularning merosini aks ettiruvchi bir qator ashyolar tushuniladi.

Lekin yuqorida aytib o'tilganidek, yuqoridagi vositalar an'anaviy bilim va an'anaviy madaniy ifodalarni himoya qilishni nazarda tutmaydi. Ularda ularni himoya qilish bo'yicha tavsiyalar mavjud bo'lib, ular ko'pincha ushbu ob'ektlarning xavfsizligini ta'minlashni o'z ichiga oladi, lekin faol himoyani anglatmaydi.

Ammo ta'limot fanida folklorni himoya qilishning mumkin bo'lgan usullarining bir nechta variantlari ishlab chiqilgan.

Jahon tajribasi va mavjud huquqiy ta'limotlardan kelib chiqib, folklor ashyolarini huquqiy muhofaza qilish bo'yicha quyidagi chora-tadbirlarni tavsiya qilamiz.

Eng avvalo, folklor ob'ektlariga intellektual mulk ob'ektlari sifatida huquqiy maqom berish. Chunki qo'shiqlar, ertaklar va folklorning boshqa matnli ifodalari kabi ba'zi ob'yektlar adabiyot va badiiy asar ob'yektlariga tegishli bo'lishi mumkin. Ammo, afsuski, mualliflik huquqi ob'ektni himoya qilishi uchun ijodiy ish ob'ekti moddiy shaklga ega bo'lishi va muallifi ma'lum

bo'lishi kerakligi yoki ushbu asar ushbu qonun hujjatlari qabul qilinganidan keyin yaratilganligi sababli.

Bundan tashqari, mutlaq huquqlarni himoya qilish, masalan, muallif vafot etganidan keyin yoki anonim nashr etilgan taqdirda, jamoatchilikka birinchi marta e'lon qilingan kundan keyin 50 yildan 70 yilgacha himoya qilish muddatiga ega. Ammo xalq og'zaki ijodi misolida xalq og'zaki ijodi ob'yektlari davlatchilik shakllanib, mavjud huquqiy normalar qabul qilinishidan ancha oldin yaratilgan. Bu folklor ob'ektlari avloddan-avlodga asrdan-asrga shakllangan. Aynan shuning uchun ham ko'p hollarda muallifni va yaratilgan vaqtni aniqlab bo'lmaydi.

Yuqoridagi sabablarga ko'ra mualliflik huquqi ko'pgina folklor ob'ektlarini mualliflik huquqi ob'ekti sifatida tan olmaydi.

Bugungi kunda ko'plab ta'limotlar folklor ob'ektlarini hujjatlashtirishni taklif qiladi va shu bilan ularni buzilishdan himoya qiladi. Ammo bu holda, folklori mualliflik huquqi sifatida tan olish qiyinligining yana bir sababi shundaki, bir nechta xalqlar yashaydigan katta hududlarda bitta qo'shiq yoki hikoyaning ko'plab variantlari mavjud, bu esa qo'shiq yoki hikoyaning qaysi versiyasini tan olishni qiyinlashtiradi. to'g'ri asl.

Sui generis yuridik hamjamiyat tomonidan folklori himoya qilish usuli sifatida ham tan olingan. Aynan shu kungacha folklori himoya qilish usuli sifatida ushbu institutni qo'llashning umumiy tizimi ishlab chiqilmaganligi sababli ko'plab mamlakatlar o'zlarining mahalliy sui-generis tizimlarini ishlab chiqmoqdalar. Ya'ni, Yangi Zelandiya va Panama kabi maxsus qonunlar va maxsus qoidalar.

Hozirgi xalqaro intellektual mulk tizimi an'anaviy bilimlar va an'anaviy madaniy ifodalarni to'liq himoya qilmaganligi sababli, ko'plab jamoalar va

hukumatlar o'ziga xos himoyani ta'minlash uchun xalqaro huquqiy hujjatni talab qilishdi.

Xalqaro huquqiy hujjat an'anaviy bilimlar va an'anaviy madaniy iboralar deganda nimani anglatishini, huquq egasi kim bo'lishini, jamiyatning raqobatdosh da'volari qanday hal qilinishini, qanday huquqlar va istisnolar qo'llanilishini belgilaydi. Tafsilotlar murakkab va oldinga siljishning eng yaxshi yo'li, jumladan, intellektual mulk huquqlari innovatsiyalar va ijodkorlikning an'anaviy shakllarini himoya qilish uchun mos keladimi yoki yo'qligi haqida turli fikrlar mavjud.

Adabiyotlar / References:

1. ABDURAXMANOVA, Nodiraxon. "Kriptoaktivlarni huquqiy jihatdan tartibga solish." International Conference on Legal Sciences. Vol. 1. No. 5. 2023.
2. Abdurakhmanova, N. "ISSUES OF REGULATION AND IMPLEMENTATION OF SMART CONTRACTS IN NATIONAL LEGISLATION." (2022).
3. Абдихакимов, И. (2023). SUG ‘URTA FRANSHIZASI VA UNING TURLARI HAQIDA. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(2), 176-180.
4. Хужаев Ш. Тенденции цифровой трансформации юридического образования и науки //Современные тенденции развития цифровизации в сфере юстиции. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 56-60.
5. Abdikhakimov, I., 2023. Legal Aspects of Social Media Marketing Contracts. Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science, 4(1), pp.125-130.
6. Abdikhakimov, I. (2023, January). Trademark and copyright infringements in social media. In Science-Zone Online Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 187-200).
7. Muqumov Bobur Meliboy Ugli. (2021). Contractual-Legal Regulation Of Foreign Banks ' Activities. INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND CURRENT RESEARCH CONFERENCES, 1(04), 30–33. Retrieved from <https://usajournalshub.com/conferences/index.php/iscrc/article/view/100>
8. To‘Raqulova N. Mualliflik huquqi obyektlari muhofazasini ta’minlashda blokcheyn texnologiyasining ahamiyati //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2022. – Т. 2. – №. 5. – С. 290-300.
9. Abdikhakimov, I. (2023). INSURANCE CONTRACTS: A COMPREHENSIVE ANALYSIS OF LEGAL PRINCIPLES, POLICYHOLDER RIGHTS, AND INDUSTRY DEVELOPMENTS. Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence, 2(7), 6-12.